

Cultuurhistorische verkenning met transformatiekader

Gedempte Haven Waalwijk

Lotte Zaaijer

architect bouwhistoricus

10010ntwerpen

Colofon

Opdrachtgever

gemeente Waalwijk

Contactpersoon

Mevr. S. de Kock

Mevr. J. Verdult

Opdrachtnemer

Bureau Lotte Zaaijer

Auteur: ir. L. Zaaijer

Scheeperslaan 11

3707 XN Zeist

Opdracht

Cultuurhistorische verkenning met tranformatiekader voor het gebied
Gedempte Haven Waalwijk

Datum

Zeist, 3 november 2020

Versie

Definitief

Gedempte Haven

Objectgegevens

Plangebied

Gedempte Haven, Dijkstraat, Zomerdijksestoep, Taxandriaweg in Waalwijk

Oorspronkelijk functie

Havengebied

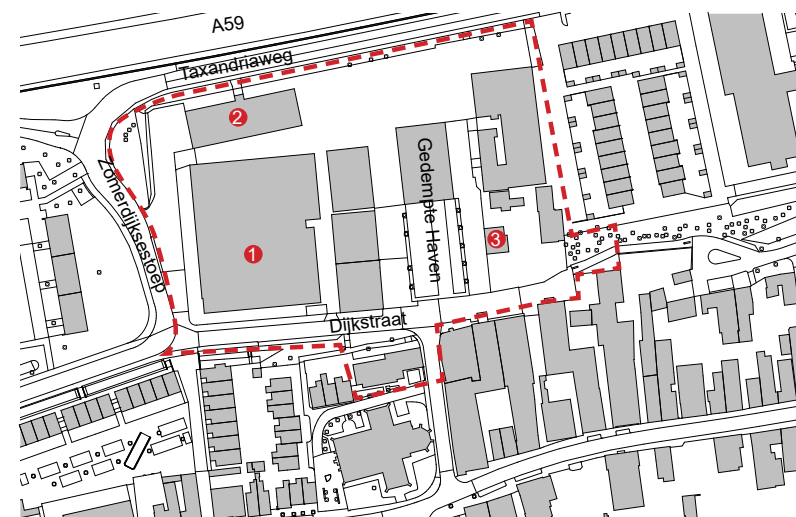
Monumenten binnen het plangebied

Haven met kade en keibestrating (gemeentelijk monument)

Gedempte Haven 1 (rijksmonument)

Bouwhistorische quickscan voor:

1. Industriebouwen
2. Fabrieksgebouw
3. Pakhuis

Situatietekening waarin het plangebied is gemarkeerd, de gebouwen waarvoor een bouwhistorische quickscan is uitgevoerd zijn genummerd.

Inhoudsopgave

Colofon	2
Objectgegevens	3
Inhoudsopgave	4
1. Inleiding	5
2. Stedenbouwkundige ontstaansgeschiedenis	6
3. Analyse huidige situatie plangebied	15
4. Kernwaarden plangebied	21
5. Pakhuis Gedempte Haven 4	23
6. Industriebouwen Dijkstraat 5-7	27
7. Fabrieksgebouw Taxandriaweg 2	44
8. Transformatiekader	53
9. Verantwoording	58

Gedempte Haven, oostzijde

1. Inleiding

Deze cultuurhistorische verkenning met transformatiekader is uitgevoerd in het kader van herontwikkelingsplannen voor het plangebied rond de Gedempte Haven in Waalwijk. Doel van het onderzoek is enerzijds om een beter inzicht te krijgen in de ontwikkelingsgeschiedenis en kernwaarden van het plangebied en enkele gebouwen daarbinnen. Anderzijds is het doel om vanuit cultuurhistorisch perspectief in beeld te brengen waar binnen het plangebied transformatieruimte aanwezig is.

Het veldwerk is uitgevoerd door Lotte Zaaijer en Marieke van den Dungen op 10 september 2020. Het plangebied en de te onderzoeken gebouwen zijn toen bezichtigd. Naast het veldwerk is archiefonderzoek en literatuuronderzoek uitgevoerd.

De resultaten van het onderzoek zijn vastgelegd in dit rapport. Het eerste hoofdstuk schetst de stedenbouwkundige ontstaansgeschiedenis. Het volgende hoofdstuk toont de huidige situatie van het gebied, waarbij de onderdelen zo veel mogelijk geduid en gedateerd zijn. In de volgende drie hoofdstukken wordt nader ingegaan op de bouwgeschiedenis en analyse van de huidige situatie van drie gebouwen. Het laatste hoofdstuk betreft de waardestelling en transformatiekader. Een overzicht van de relevante literatuur en de geraadpleegde archieven is achterin het rapport opgenomen.

Industriehallen aan de Zomerdijksestoeper

2. Stedenbouwkundige ontstaansgeschiedenis

2.1 Ontstaan van Waalwijk, Grotestraat, haven

Waalwijk en de omliggende kernen Besoyen en Baardwijk ontwikkelden zich waarschijnlijk vanaf 1000 na Chr. De eerste vermeldingen van Waalwijk, dan "Walewich" geheten, dateert uit 1200.

In de 11de tot eind 13de eeuw begon men vanuit een oost-west verlopende zandrug, het ten noorden ervan gelegen gebied te ontginnen volgens het slagensysteem. Dit waren agrarische veenontginningen, de achterkaden gebruikte men als ontginningsbasis. De achterkade verschoof in zuidelijke richting, waarbij boerderijen met enige vertraging werden gevolgd door de inmiddels versteende kerken. Het oude ontgonnen land werd nadien gebruikt voor wei- of hooiland. Binnen enkele eeuwen bereikte men de grenzen van het ontginnen veengebied, de grens werd onder meer bepaald door de hogere zandgronden. Uiteindelijk is op deze wijze de ontginningsbasis in de 13e eeuw gesitueerd op een onder het veenpakket liggende lage dekzandrug, namelijk de locatie van de huidige Grotestraat. Drie nederzettingen zijn sindsdien daar gelegen, namelijk Waalwijk, Besoyen en Baardwijk.

Naast de puur agrarische veenontginning was al vrij snel, in de 14de en 15de eeuw, sprake van turfwinning op grote schaal. Er werden turfvaarten naar de Oude Maas gegraven, voor het vervoer van in de streek afgegraven turf naar Dordrecht en andere plaatsen en gebieden in Holland en Brabant. De huidige haven was van oorsprong een verbrede turfvaart. De betekenis van de naam Waalwijk zou gezocht moeten worden in 'wijk op de wal' (van een haventje).

Waalwijk lag in het grensgebied van de Holland en Brabant. Voor de Brabantse hertog was dit gebied, een vooruitgeschoven enclave, van groot belang. Bij een eventueel conflict met Holland was de ligging strategisch gunstig en ook economisch was het waardevol, de haven naar de Oude Maas speelde daarbij een belangrijke rol. Dit gaf nogal eens aanleiding tot conflicten, waarbij de grenzen regelmatig wisselden. In 1232 verkocht Holland de plaats aan Brabant. In 1303 kreeg Waalwijk stadsrechten. Ech-

De Langstraat in 1748, fragment van een kaart van J. Condet (foto gemeentearchief Waalwijk)

ter de stad werd nooit versterkt en in 1304 platgebrand door de Hollandse troepen. Van stedelijke allures was dan ook geen sprake. Bij de "Pael-scheijding" van 26 oktober 1326 werd de grens tussen Holland (Besoyen) en Brabant (Waalwijk) naar het oosten verlegd waarbij de grens dwars door de kerk kwam te liggen. Ook in de daaropvolgende eeuwen is de grens meerdere malen verlegd. Deze grens tussen Brabant en Holland zouden tot 1798 (Franse Tijd) blijven bestaan.

Erfenis uit deze periode:

- Grotestraat
- Slagenlandschap (verkaveling en slagen in noord-zuidrichting)
- Haven als structuur (onderdeel van het slagenlandschap)

2.2 Ontstaan van de winterdijk na de St. Elisabethvloed (15de – 17de eeuw)

De Sint-Elisabethsvloed van 1421 richtte mogelijk grote schade aan in Waalwijk. De aard en omvang hiervan is (nog) niet uit archeologisch onderzoek vastgesteld maar zeker mag verwacht worden dat de nederzetting haar landbouwgronden ten noorden van de Winterdijk voor langere tijd kwijt was. Tijdens het terugtrekken van het water zijn de noord-west lopende afwateringskanalen verder verkreekt, mogelijk ook die van de huidige haven. Rond 1450 werd de Winterdijk aangelegd waardoor het estuarium werd beteugeld. De Zomerdijkweg dateert mogelijk ook uit die periode, deze weg vormde een verbinding tussen de Grotestraat en Drongelen (aan de overzijde van de Oude Maas). Ook de Nederlands Hervormde Kerk aan de haven is in deze periode herbouwd, de oudste kern dateert uit 1450. Reden was de groeiende geloofsgemeenschap en mogelijk ook de schade als gevolg van de St. Elisabethvloed. Het woonhuis Winterdijk 12 dateert in de kern uit de zestiende eeuw en heeft gefunctioneerd als café.

Op de kaart van Sluyter uit 1562 is de loop van de haven naar de Oude Maas, de Zomerdijkweg en de Winterdijk ook nog goed zichtbaar. Ook is de grens tussen Besoyen en Waalwijk aangeduid. Het donkergroene ge-

Detail van de kaart van Sluyter uit 1562 (www.gahetna.nl).

De kerk na de verwoesting in 1580 getekend door notaris Gherwijn Pouwelsen in 1610 (uit: Vercauteren 2007)

bied (met de Zomerdijkweg) hoort bij Besoyen, het lichter gekleurde gebied rechts daarvan (met de haven) bij Waalwijk.

In 1616 neemt de heer van Waalwijk het initiatief om de haven te verbreden en te verdiepen zodat schepen met diepgang de kern ook kunnen bereiken. Dit was hoognodig want tot in de 19e eeuw had dit kanaal (door het voortdurend dichtslibben) namelijk de geringe diepgang van maximaal slechts 6 voet en was daardoor alleen bij vloed bevaarbaar.

Erfenis uit deze periode:

- Winterdijk
- Hervormde Kerk (binnendijks)
- Woonhuis Winterdijk 12 (deels buitendijks)

2.3. Moderniseren (verbreden en verdiepen) van de Haven (18de – 19de eeuw)

Net zoals in de 18e eeuw bleef voor de vrachtrijders ook in de 19e eeuw de mogelijkheid open om hun vrachten via de haventjes van Waspik, Capelle en Waalwijk per boot verder te vervoeren naar allerlei steden in Holland. Voor Waalwijk bood deze knooppuntpositie de gehele geschiedenis door argumenten om zorg te besteden aan het verbreden en verdiepen van de haven en de vaart naar de Oude Maas.

De handel in turf maakte in de 18de en 19de eeuw plaats voor de leer-industrie. De aanwezigheid van eikenschors, huiden van runderen en schoon water vormden de aanleiding van de ontwikkeling van de leder- en uiteindelijk vooral schoennijverheid aan het eind van de 18e eeuw. In de 19e en het begin van de 20e eeuw was Waalwijk een belangrijk centrum op het gebied van schoenfabricage. De met stuc versierde gevels aan de Grotestraat, in de buurt van de haven, dateren uit de tweede helft van de negentiende eeuw en geven uiting aan deze bloeitijd. De tweelaagse huizen zijn veelal van fabrikanten en notabelen, de eenlaagse gebouwen met inzwenkende lijstgevel zijn vaak voormalige boerderijen.

gemeente Besoyen, 1832 (verzamelblad)

gemeente Waalwijk, 1832 (verzamelblad)

Tot ver in de 19de eeuw was er sprake van lintbebouwing langs de Grotestraat (Waalwijksche straat), de haven vormde een verbinding met de Oude Maas. De bedrijvigheid rond de haven had een directe relatie met het grondgebruik in de omgeving: akkerbouw (graan) en veeteelt (leder-industrie, veemarkt). Op de kadastrale minuut van 1811-1832 is de haven weergegeven, die vanaf het havenhoofd naar de Oude Maas leidt. Bij het havenhoofd is een zwenkkom aanwezig. Vanaf het havenhoofd leidt een aftakking in oostelijke richting, parallel aan de Winterdijk. Het havengebied is vanaf de Grotestraat toegankelijk via de Wagenweg, ook over de Winterdijk loopt een pad. De Winterdijk wordt onderbroken ter plaatse van de haven, tussen de Hervormde Kerk en leerlooierij. De leerlooierij bevindt zich op de hoek van twee sloten in dwars- en langsrichting. De aanwezigheid van zuiver stromend water (sloten), voldoende eikenschors (Loonse en Drunense Duinen) en huiden (veeteelt) waren van belang voor de situering van leerlooierijen. Dit gebouw stond, naast enkele schuurtjes, vrijwel als enige buiten de Winterdijk. De meeste bebouwing bevindt zich op de achterterreinen van de percelen langs de Grotestraat, binnen de Winterdijk. De bouwmassa op de hoek van de Wagenstraat (nu Hugo de Grootstraat) en de U-vormige bouwmassa links daarvan zijn in die periode al aanwezig. De bebouwing wordt voortgezet voor de Hervormde Kerk langs de Winterdijk.

Erfenis uit deze periode:

- Huidige breedte van de gedempte haven (schaalvergroting als gevolg van de opkomende leerindustrie)
- Kleinschalige (vrijstaande) bebouwing langs de randen (deels buitendijks, deels in de dijk)
- Industriële/ pragmatisch vormgegeven panden rond de haven, representatieve gevels aan de Grotestraat (XIXB)

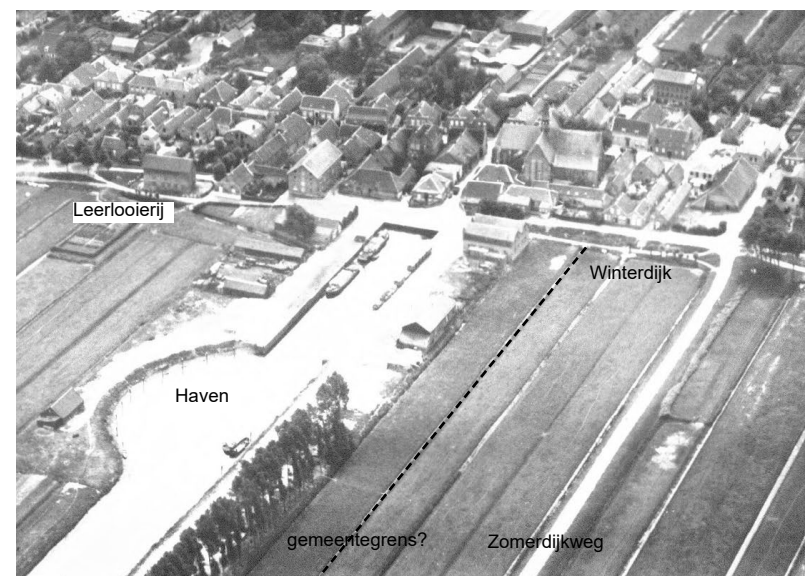
2.4 Pakhuizen aan de haven (ca 1900-1930)

In het begin van de 20ste eeuw bestond het havenhoofd uit kademuren die aan de westzijde bestond uit hout en aan de oostzijde van steen, vanaf de zwenkkom bestond de beschoeiing uit zoden. In de haven was sprake van

Leerlooierij buitendijks,
tpv kruispunt van twee sloten.

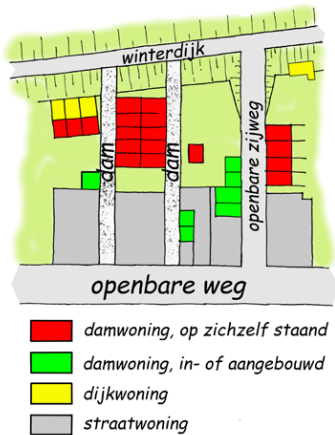
Kadastrale minuut 1832 (bron: beeldbank RCE)

Luchtfoto 1924 (bron: SALHA)

Foto van de dijkwoningen ten noorden van de kerk, die zijn gesloopt in 1980 (foto 1977, bron: Dammen en Mijnen).

Bron: Dam- en dijkhuizen in Besoyen en Baartwijk.

getijden en om de haven bruikbaar te houden voor de scheepvaart moest deze jaarlijks uitgebaggerd worden. Het slib werd achter de dijk gegooid. De leerlooierij loosde afvalstoffen in de haven, dit zorgde voor grondvervuiling. Tussen 1888 en 1904 werd de Bergsche Maas tussen Heusden en Geertruidenberg gegraven, deze verbond de Maas met de Amer en het Hollandsch Diep. De havenmond werd via het Oude Maasje aangesloten op de Bergsche Maas.

Rond 1900 was veel bedrijvigheid rond de haven, als gevolg daarvan waren er ook café's en herbergen gevestigd. Te midden van de bebouwing aan de rand van de haven, parallel aan de Grotestraat, werd rond 1878 een groot drie lagen hoog graanpakhuis opgetrokken (Winterdijk 10). Ook buitendijks, ten westen en oosten van het havenhoofd, verrees bebouwing. Ten westen werd in 1903 een imposant graanpakhuis gebouwd, eenlaags met hoge mansardekap, dit werd in 1918 verbouwd tot fabriek (Gedempte Haven 1). Vervolgens werden rechts daarvan nog eenvoudige bouwwerken gerealiseerd, waaronder in 1925 een eenlaagse veeschuur. Ten oosten van de haven werden in 1902 eenvoudige (stenen en houten) pakhuizen gebouwd, in 1914 werden deze aan de linker zijde uitgebreid met een wagenloods. In 1928 werd links daarvan een woning gebouwd (voor de heer Millenaar, eigenaar veerdienst?), naast twee eenvoudige loodsden. In de kleinschalige bebouwing aan de rand waren onder meer café's en herbergen gesitueerd. Het terrein rond het havenhoofd was openbaar en bestemd als laad- en losplaats.

Veel goederen waren bestemd voor Tilburg, deze werden vanaf de Waalwijkse haven per stoomtram naar Tilburg getransporteerd dat op dat moment nog geen haven had. De tramlijn werd in 1881 geopend en vervoerde personen en goederen. Het tramstation bevond zich aan de Grotestraat, tegenover de hervormde kerk (Klopkei 41). Met de aanleg van het kanaal Oosterhout-Tilburg (1916-1923) was Tilburg via het water toegankelijk en verdween een groot gedeelte van de bedrijvigheid in de Waalwijkse haven. Tussen 1934 en 1937 werd de tramverbinding opgeheven.

Erfenis uit deze periode:

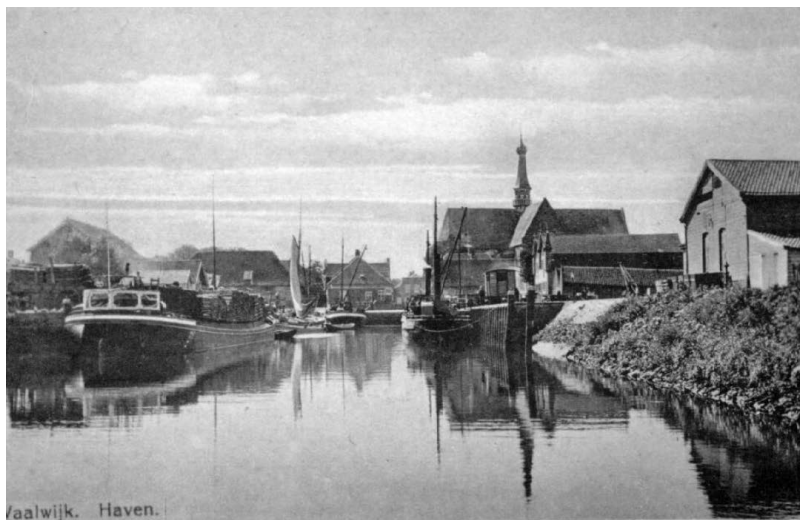
- Grotere pakhuizen (schaalvergroting)

Haven begin twintigste eeuw (bron: beeldbank SALHA)

Haven begin twintigste eeuw (bron: beeldbank SALHA)

Haven begin twintigste eeuw (bron: beeldbank SALHA)

Haven begin twintigste eeuw (bron: beeldbank SALHA)

Haven begin twintigste eeuw (bron: beeldbank SALHA)

Kerk en bebouwing aan de westzijde van de haven, 1928 (bron: Vercauteren 2007)

Luchtfoto 1950 (bron: beeldbank SALHA)

Foto van vergelijkbaar gebouw voor de dienst gemeentewerken aan de overzijde van de snelweg, deze is omstreeks 1965 gebouwd (bron: beeldbank SALHA)

2.5 Herinrichting gebied tussen de haven en Zomerdijkweg (ca 1950-1959)

In de loop van de 20ste eeuw was Waalwijk sterk gegroeid, zowel economisch als ruimtelijk. De meeste nieuwbouwwijken uit deze tijd bevinden zich ten zuiden van de Grotestraat. De meest recente uitbreidingen bevinden zich op het grondgebied van de in 1922 geannexeerde gemeenten, waaronder Besoyen en Baardwijk.

De economische groei vroeg om schaalvergroting van de industrie. Het vervallen van de grens tussen Waalwijk en Besoyen bood mogelijkheden om het gebied tussen de haven en Zomerdijkweg in te richten als industriegebied. In 1951-1952 wordt aan de zuidzijde van het industriegebied een industriehal gebouwd voor de gemeentewerken van gemeente Waalwijk. Deze wordt al vrij snel in gebruik genomen (verhuurd/ verkocht) door de Nederlandse Stalen Veren Industrie Van Gent & Co N.V.. In 1957 laten zij samen met Gerolanda (in- en export van schoenen) het fabrieksgebouw aan de Taxandriaweg 2 realiseren dat georiënteerd is op de waarschijnlijk toen al aanwezige dwarsweg. De provinciale weg werd pas tien jaar later gerealiseerd. In 1959 wordt naast de eerste industriehal een tweede industriehal gebouwd, waarbij wordt voortgebouwd op de vormtaal van de eerste. Rond 1966 wordt er nog een vergelijkbare industriehal gebouwd aan de noordzijde van de snelweg.

Erfenis uit deze periode:

- Industriegebied tussen haven en Zomerdijkseweg
- Industriehallen
- Fabrieksgebouw Gerolanda

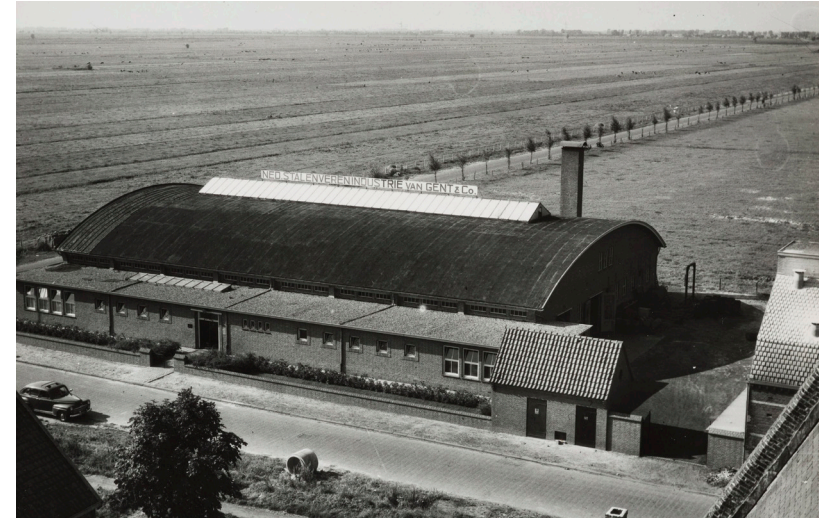

Foto van de eerste industriehal, 1953 (bron: beeldbank SALHA)

Industriehallen en fabrieksgebouw, 1966 (bron: beeldbank SALHA)

2.6 Dempnen haven, aanleg provinciale weg (1959-1970)

In 1959 werd de Waalwijkse haven gedempt, vanwege plannen voor de aanleg van een provinciale weg. Tussen 1960 en 1966 wordt aan de noordzijde van de provinciale weg de nieuwe haven aangelegd. De haven wordt verbreed, de zwenkcom verplaatst en de havenmond vernieuwd. De provinciale weg, het gedeelte tussen Raamsdonksveer en Vlijmen, is in 1969-1970 geopend. De haven wordt door de aanleg van de provinciale weg in twee deelgebieden gesplitst die onafhankelijk van elkaar verder ontwikkelen. Het noordelijk gedeelte van de haven ontwikkelt zich verder als industrieterrein, het is een haven zonder havenhoofd. Het zuidelijke gedeelte, de Gedempte Haven, wordt onderdeel van de binnenstad. Er verrijzen bedrijfsgebouwen op en rond de gedempte haven.

Ten westen van de Zomerdijkseweg wordt omstreeks 1964 een woonwijk gerealiseerd. De Zomerdijkseweg wordt verlegd en krijgt een nieuwe naam, de Zomerdijksestoep. De oude loop van de Zomerdijkseweg is afleesbaar als parallelweg langs de industriehallen.

In 1980 worden de dijkwoningen voor de Hervormde Kerk gesloopt ten behoeve van de bouw van de woonbuurt Leefdaelhof. De nieuwbouw betrof geen dijkwoningen, maar een ensemble van strokenbebouwing binnen-dijks.

Erfenis uit deze periode:

- Gedempte haven en parkeerterrein
- Provinciale weg (nu Maasroute/ A59)
- Leefdaelhof
- Bedrijfspanen

Luchtfoto, 1973 (bron: beeldbank SALHA)

Sloop dijkwoningen ten behoeve van de bouw van Leefdaelhof (bron: Van Liempt, 2018)

- 1903
- >1914
- 1914
- 1928
- 1950
- 1951
- 1957
- 1959
- 1961
- 1970
- 1976
- 1977
- 1980
- Bouwjaar onbekend
- 2e helft 20e eeuw

3. Analyse huidige situatie plangebied

3.1 Structuren

Grotestraat, een grillig gevormde structuur op een dekzandrug. De toren van de Hervormde Kerk markeert de dwarsweg richting de haven.

Hugo de Grootstraat, dwarsweg (Hugo de Grootstraat) naar het havengebied.

Westzijde van de haven met een middelgroot pakhuis en bedrijfspanden daarachter.

Oostzijde van de haven met een klein pakhuis, een woonhuis en bedrijfspanden daarachter.

De Winterdijk is een vijftiende eeuwse structuur die wordt onderbroken bij de haven. Hier stonden dijkwoningen, nu een gebouw achter de dijk. Op de dijk staan ca 75 jaar oude bomen.

In het verlengde van de splitsing stond oorspronkelijk de leerlooierij, deze is in de twintigste eeuw gesloopt.

Grotestraat en zijstraat, de Zomerdijksestoep (oorspronkelijk de Zomerdijkweg)

De Zomerdijkweg is nog herkenbaar als parallelweg voor de industriehallen en aan de bomenrij aan de overzijde van de snelweg.

3.2 Bijzondere bebouwing langs de haven

Pakhuis Gedempte Haven 1 (rijksmonument)

Stenen pakhuis, dit maakte onderdeel uit van een rij houten pakhuizen. Voor dit gebouw is een bouwhistorische quickscan uitgevoerd. Zie hoofdstuk 4.

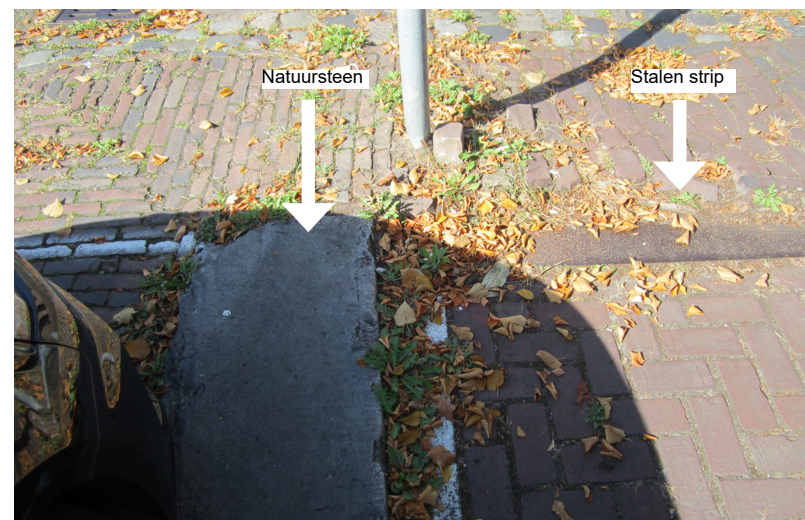
Winterdijk 12 uit de zestiende eeuw (gemeentelijk monument), daarachter een groot graanpakhuis uit 1878.

Een woonhuis uit 1928, gebouwd voor een agent van de veerdienst tussen Waalwijk en Rotterdam.

Hoek aan de oostzijde: kaderanden van natuursteen (tpv gemetselde kademuren) en aanlegging.

Hoek aan de westzijde: kaderand van natuursteen (tpv gemetselde kademuren) en stalen strips (tpv houten kadewanden)

Aan de oostzijde is de keibestrating tot aan het talud van de snelweg aanwezig. De kerktoeren is vanaf vele plekken in de haven zichtbaar en vormt zo een herkennings- en oriëntatiepunt voor het havengebied.

Aan de westzijde is grotendeels klinkerbestrating. Ook vanaf hier is de kerktoeren zichtbaar.

3.3 Bebouwing langs de Zomerdijkweg, Taxandriaweg, binnendijkse bebouwing

Industriehallen langs de Zomerdijksestoep, fabrieksgebouw langs de Taxandriaweg. Voor beide is een bouwhistorische quickscan uitgevoerd. Zie hoofdstuk 4.

Industriehallen langs de voormalige Zomerdijkweg.

Fabrieksgebouw langs de Taxandriaweg.

De entree van het fabrieksgebouw is gesitueerd aan de Taxandriaweg.

Binnenstraat tussen het pakhuis Gedempte Haven 1 en industriehal 1.

Binnenstraat tussen industriehal 2 en het fabrieksgebouw Taxandriaweg 2. Deze ruimte heeft door de hoekverdraaiing in de rooilijnen van de beide gebouwen een taps toelopende vorm.

Binnendijs gebouw tussen de Winterdijk en Hervormde Kerk.

De entree van de Hervormde Kerk bevindt zich aan de zijde van de Grotestraat.

4. Kernwaarden plangebied

Op basis van de analyse van de historische ontwikkeling en de huidige situatie worden hieronder de kernwaarden van het gebied genoemd.

Structuren

1. Het slagenlandschap is bepalend voor de richting van huidige lijnen en structuren rondom de Gedempte Haven. Voorbeelden zijn de haven, Zomerdijkweg, Hugo de Grootstraat, verkaveling, de rooilijnen van de gebouwen en de voormalige grens tussen Waalwijk en Besoyen. Deze lijnen zijn van cruciaal belang voor de afleesbaarheid van de structuur van het landschap. Ze vormen een kernwaarde binnen het gebied.
2. De haven is ontstaan als turfvaart, later ontwikkeld tot haven en na de aanleg van de Maasroute is het havenhoofd (voormalige water en de omliggende kade) gedempt. Het havenhoofd vormde het werkterrein en het kloppende hart in al de jaren van het functioneren van de haven. Hier vond de bedrijvigheid, die kenmerkend is voor een haven, plaats. Het havenhoofd is een kernwaarde in het gebied.
3. De Winterdijk is aangelegd als waterkering na de verwoestende St. Elisabethvloed uit 1421. De Winterdijk wordt onderbroken tussen de voormalige dijkhuizen voor de Hervormde Kerk en de locatie van de voormalige leerlooierij. Het dijklichaam en de onderbreking behoort tot de kernwaardes van het gebied.

Bebouwing

4. Kernwaarden zijn de typen bebouwing en oriëntatie daarvan: kleinschalige pakhuizen en grote meerlaagse pakhuizen georiënteerd op de haven, industriehallen georiënteerd op de Zomerdijkweg, het fabrieksgebouw georiënteerd op de Taxandriaweg en binnendijkse bebouwing.
5. Een kernwaarde binnen het havengebied is het silhouet van de Hervormde Kerk in de gevelwand aan de rand van de haven. Deze 'Kerk aan de Haven' ligt binnendijs en is georiënteerd op de Grotestraat.
6. Een kernwaarde is de industriële/ functionele architectuur van de gebouwen in het haven- en industriegebied contrasteert met de architectuur van de gevels langs de Grotestraat.
7. Een kernwaarde zijn de type functies in het haven- en industriegebied: bedrijvigheid (bedrijven, opslag, horeca).

-

5. Pakhuis Gedempte Haven 4

Deze foto uit 1933 laat zien dat de indeling van de voorgevel in de loop van de tijd is aangepast. De linker beuk heeft op de verdieping een deur, gelijk aan de rechter beuk. Tegen de topgevel van de rechter beuk lijkt een opschrift te zijn aangebracht.

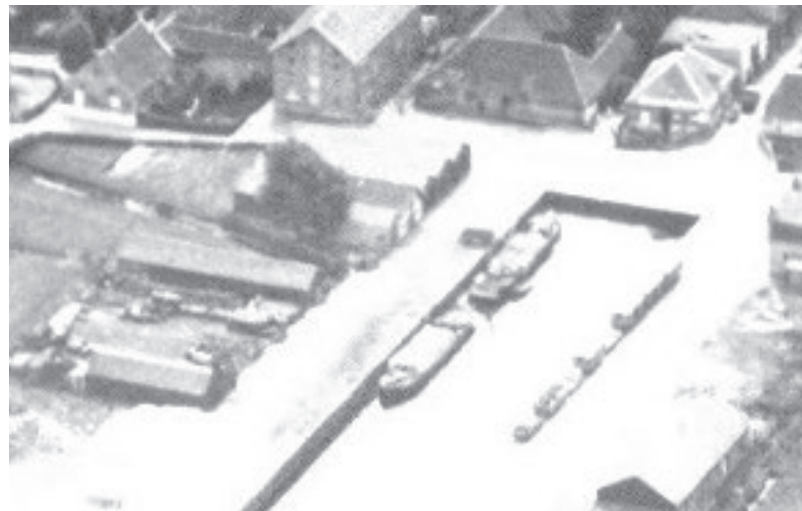

Op de foto van rond 1980 is te zien dat een van de houten pakhuizen naast het stenen pand nog aanwezig is.

5.1 Bouwgeschiedenis

Voor het pand is slechts een grove bouwgeschiedenis aan te geven. Volgens de kadastrale hulpkaarten is het pand in 1900-1901 gebouwd, op de hulpkaart uit dienstjaar 1902 staat het gebouw voor het eerst getekend. Voor de linker zijbeuk is in 1914 een vergunning aangevraagd, deze is in 1916 op de kadastrale hulpkaart getekend. Op de bouwtekening is de grotere zijbeuk reeds als bestaand aangegeven. Het perceel is nagenoeg volledig bebouwd is geweest. De bebouwing bestaat uit het huidige stenen pakhuis met daaromheen houten pakhuizen, de zadeldaken zijn haaks op de haven gesitueerd.

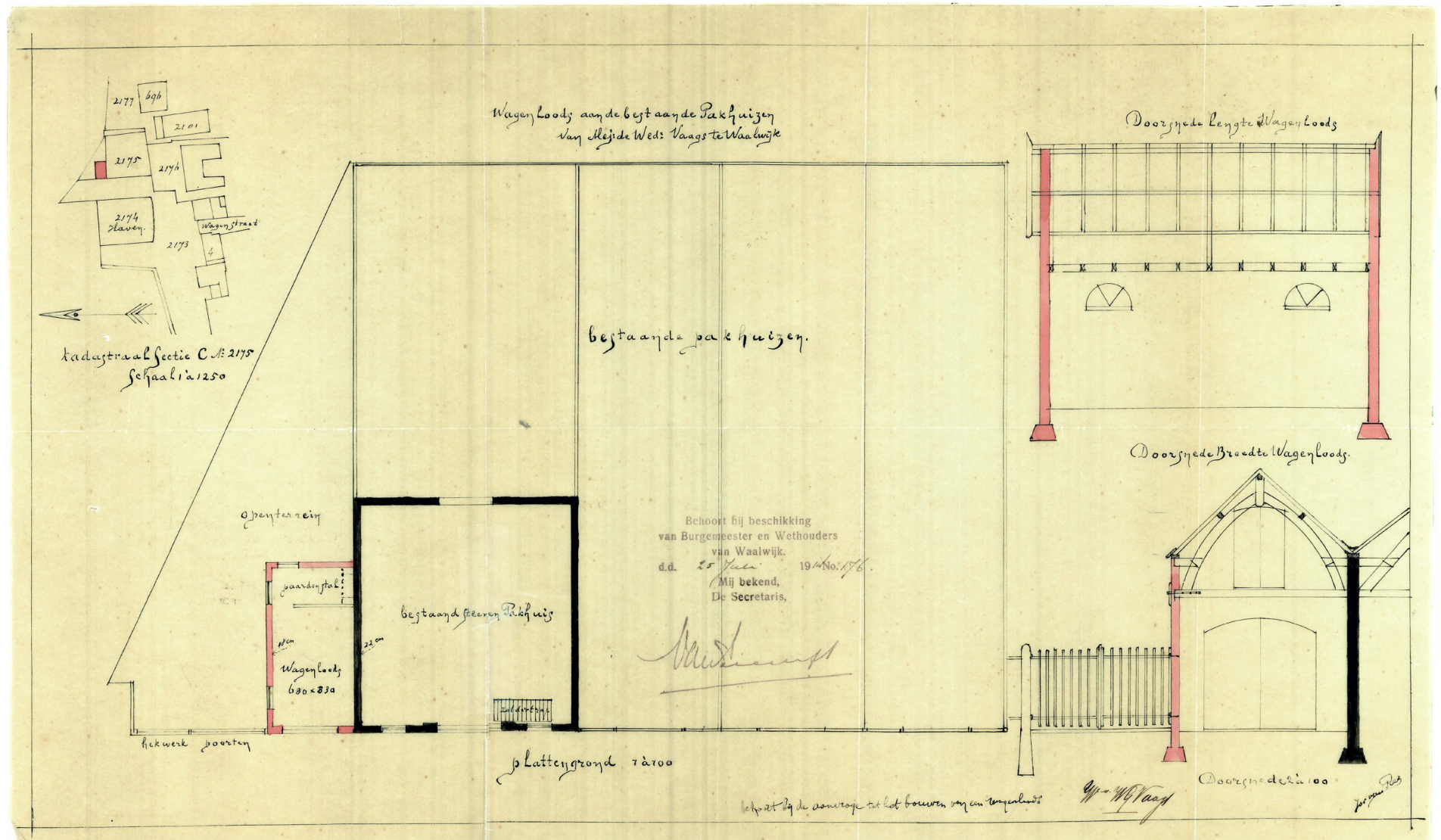
Een foto uit 1933 laat zien dat de indeling van de voorgevel is aangepast. De zijbeuk heeft op deze foto op de verdieping een deur, gelijk aan de naast gelegen grotere beuk. Deze beuk had naast de deur op de begane grond een stalvenster. Op de verdieping lijkt een opschrift op de gevel te zijn aangebracht. Op de luchtfoto uit 1973 is te zien dat de haven is gedempt maar dat de rij pakhuizen, waaronder het witte, stenen pakhuis, nog intact is. In 1980 is nog slechts één van de houten pakhuizen aanwezig. Deze is later ook gesloopt. De ruimte is tot op heden onbebouwd gebleven.

Op de uitsnede van deze luchtfoto uit 1924 is te zien dat het pand onderdeel uitmaakt van een nagenoeg volledig bebouwd kavel.

Op de luchtfoto uit 1973 is te zien dat de haven gedempt is ten behoeve van de aanleg van de A59. De rij pakhuizen, waarvan het witte stenen pakhuis onderdeel uitmaakt, is nog intact.

Tekening voor de aanvraag van de wagonloods naast bestaande houten en stenen pakhuizen; 1914

5.2 Beschrijving en analyse

Situering

Het pand bevindt zich aan de oostzijde van de gedempte haven. Naast het pand bevindt zich op de hoek met de Dijkstraat een leeg kavel dat in gebruik is als terras. Aan de andere zijde staat een woonhuis, dat de tuin deelt met dit pand.

Exterieur

Het pakhuis bestaat uit twee beuken met zadeldak, gedekt met rode shingles. De hoofdbeuk is beduidend hoger, dieper en breder, dan de in 1914 aangebouwde beuk. Tussen de beuken bevindt zich een zakgoot, het dak is voorzien van een windveer. Het pand is slechts vanaf de straat bekeken.

Voorgevel

De voorgevel bestaat uit de twee topgevels. De gehele gevel is wit gepleisterd en aan de onderzijde voorzien van een geschilderde grijze plint. De hoofdbeuk heeft op de begane grond een houten, dubbele deur. De deur is voorzien van een loopdeur. Naast deze deur bevinden zich aan weerszijden twee vensters van glazen bouwstenen. Op de verdieping bevindt zich eveneens een openslaande deur. Aan de bovenzijde zijn deze deuren voorzien van een glazen bovenlicht. Aan weerszijden van de deur en onder de dakrand zijn gevelankers zichtbaar. In de zijbeuk bevindt zich op de begane grond eveneens een dubbele houten deur. Onder de nok bevindt een rond stalvenster.

Linker zijgevel

Vanaf de straat is slechts de linker zijgevel van de linker beuk van het pand zichtbaar. De gevel is eenvoudig en symmetrisch van opbouw. Het metselwerk van deze gevel is eveneens wit geschilderd en aan de onderzijde voorzien van een grijs geschilderde plint. In de gevel bevinden zich twee stalvensters, aan de onderzijde voorzien van een metselwerk dorpel. Op twee plaatsen zijn gevelankers zichtbaar die de achterliggende constructie

Voorgevel aan de Gedempte Haven

Linker zijgevel

van de verdiepingsvloer met de gevel verbinden.

Achtergevel

Van de achtergevel is vanaf de straat slechts een kleine gedeelte van de hoofdbeuk zichtbaar. Het betreft een wit geschilderde metselwerk gevel. Door het schilderwerk is een rode baksteen zichtbaar. Onder de windveer is een vlechting waarneembaar in het metselwerk en een aantal gevelankers. Tegen de achtergevel is een afdak geplaatst.

Rechter zijgevel

De rechter zijgevel is gelijk aan de voorgevel voorzien van een wit geschilderde pleisterlaag met aan de onderzijde een geschilderde, grijze plint. In de gevel zijn ter plaatse van de balklaag van de zoldervloer en ter plaatse van de kaspanten muurankers zichtbaar. Tegen de gevel bevinden zich twee platen voorzien van scharnieren. Mogelijkerwijs functioneren deze als luik voor een achterliggend venster.

Draagconstructie

De draagconstructie van het pand is vanaf de straat niet waarneembaar. De tekening uit 1914 geeft een beeld van de constructie van de linker beuk. Een houten balklaag is overspannen tussen de zijgevels, daarop staan spanten met gebogen spantbenen.

Interieur

Tijdens deze opdracht was het interieur van het pand niet toegankelijk. Om een goed totaalbeeld van het pand te verkrijgen is het aan te bevelen om, indien mogelijk, het pand alsnog in zijn geheel te bekijken.

5.3 Kernwaarden

- Oriëntatie op de haven;
- Zadeldak haaks op de voorzijde;
- Kleinschaligheid (1 laag met kap);
- Functionele architectuur;
- Pakhuisfunctie.

Achtergevel

Rechter zijgevel

6. Industriebouwen Dijkstraat 5-7

6.1 Bouwgeschiedenis

In 1951 werd aan de Zomerdijkweg de eerste industriehal gebouwd voor de gemeentewerken van de gemeente Waalwijk. Naar verluid heeft de hal tijdens de Watersnoodramp van 1953 deels onder water gestaan. De gemeente Waalwijk verkoopt of verhuurt het pand al na enkele jaren aan de Nederlandse Stalen Veren Industrie van Gent & Co. N.V.

In 1955 vraagt Van Gent & Co een vergunning aan voor het maken van een plaatijzeren aanbouw aan de achterzijde van de industriehal. In 1958 vragen zij een vergunning aan voor het maken van een kantoor op de magazijnzolder in de industriehal.

In 1957 breidt Van Gent & Co verder uit. Zij vragen samen met N.V. Gerolanda (in- en export van schoenen) een vergunning aan voor het bouwen van een fabrieksgebouw aan de Taxandriaweg 2. In 1959 wordt industriehal 1 te klein voor Van Gent en Co. Het pand wordt grondig aangepast en uitgebreid. Naast de bestaande hal wordt een tweede hal gebouwd. Beide hallen worden met elkaar verbonden door het (deels) verwijderen/ openen van de linker zijgevel van de eerste industriehal. Daarnaast worden bij deze verbouwing de kantoren, die nu nog intern zijn gelegen in de aanbouw tegen de rechter zijde, verplaatst naar de gevel. Hiervoor wordt de gevelindeling van zowel de voorgevel als van de rechter zijgevel aangepast, waardoor de nieuw gerealiseerde kantoren van meer daglicht worden voorzien.

In 1961 wordt de achterzijde van de eerste industriehal uitgebreid met een aanbouw. Daarbij wordt een deel van de bestaande achtergevel verwijderd. Echter de deuren uit deze gevel worden hergebruikt in de nieuw te bouwen achtergevel. Daarbij wordt het schaaldak van de bestaande hal doorgetrokken naar de nieuwe achtergevel. Beide verbouwingen worden ook nu gedaan in opdracht van Van Gent & Co. In dit jaar wordt ook de Taxandriaweg 2 verbouwd ten behoeve van meer ruimte.

In 1970 wordt de aanvraag voor een trafohuisje achter de industriebouwen goedgekeurd.

Aan het einde van 1977 wordt voor de tweede industriehal eveneens een vergunning aangevraagd voor een uitbreiding aan de achterzijde. Hier wordt in tegenstelling van de uitbreiding bij de eerste hal gekozen voor een ander type dak. De industriebouwen zijn dan nog steeds in gebruik door de Nederlandse Stalen Veren Industrie Van Gent & Co. N.V.

Briefhoofd 1934 Van Gent & Co. Eerste Nederlandse Cambreurfabriek (cambreur is een onderdeel van een schoen.) Later werd dit de Stalenveren Industrie, mogelijk voor schoenspanners.

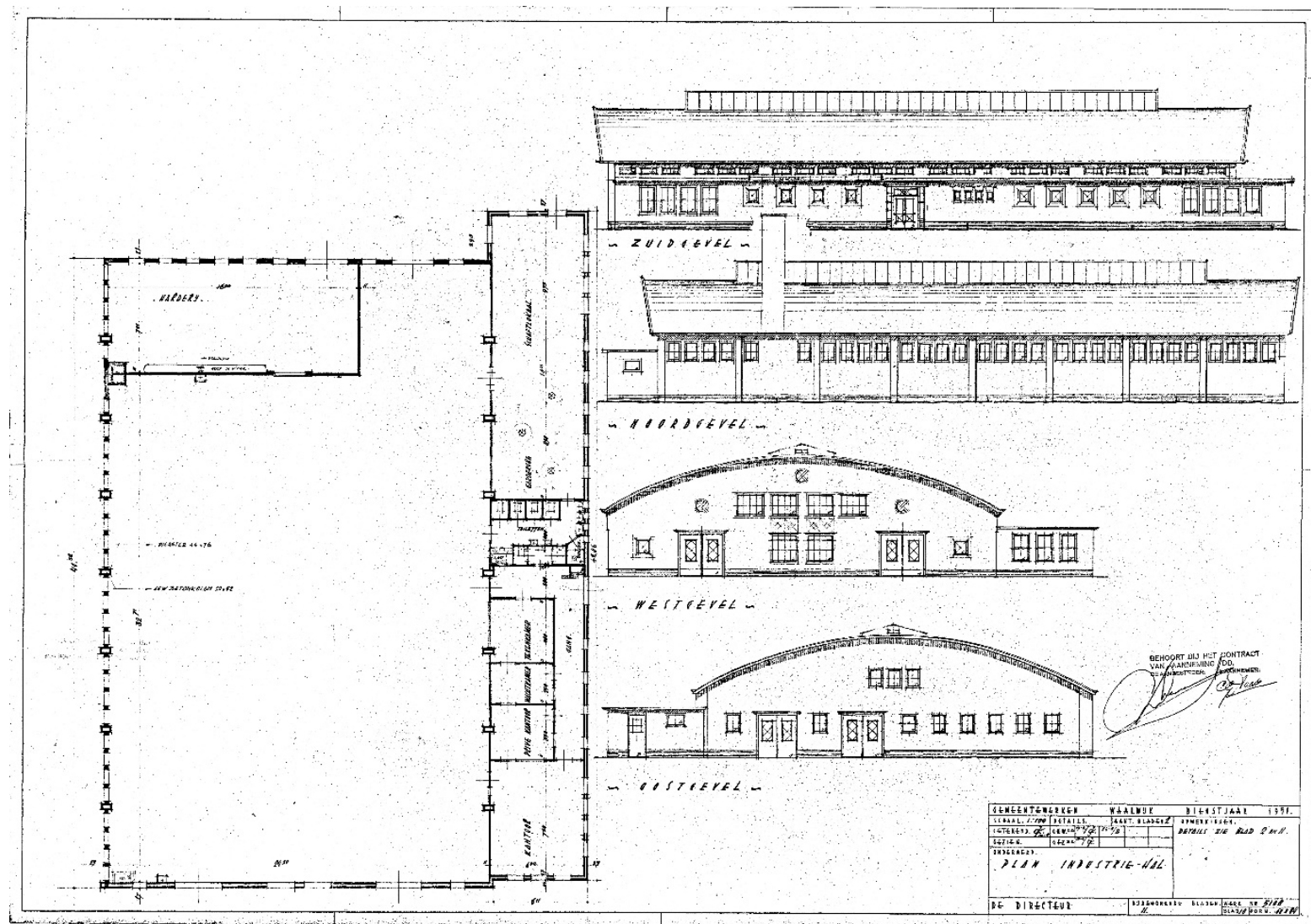
Briefhoofd 1951 Gerolanda. Centrale Fourniturenhandel en Schoenenhandel.

Officiële opening van de nieuwe fabriek
Nederlandse Stalenveren Industrie Firma Van
Gent & Co. 1951. (bron: SALHA)

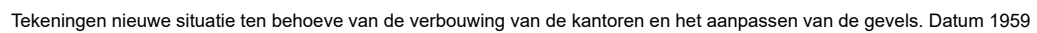
Foto van de eerste industriehal, 1953. (bron: SALHA)

Tekening voor de aanvraag van de bouw van industriehal 1 in 1951

Foto van beide industriehallen, 1959. (bron: SALHA)

6.2 Analyse en beschrijving

Situering

De industriehallen liggen aan de voormalige Zomerdijkweg, de huidige Zomerdijksestoepp. Het kavel van de hallen wordt aan deze zijde afgesloten door een laag metselwerk muurtje met ter plaatse van de entree, en mogelijk ook de voormalige entree, een hek. Doordat de weg voor deze hallen in de loop van de jaren meer naar het westen verplaatst is, is een driehoekig terrein met 'voortuin' voor de panden ontstaan. Dit ruimte wordt gebruikt als toegangsweg en parkeerplaats.

De aanbouw rechts van industriehal 1 staat evenwijdig aan de Dijkstraat. De achterzijde van de hallen ligt aan een binnenstraat, tussen dit pand en de achterzijden van de panden aan de onevenzijde van de Gedempte Haven. Oorspronkelijk werd de grens van de achtergevel bepaald door een slag van het slagenlandschap (en tevens de gemeentegrens tussen Waalwijk en Besoyen). De linker zijgevel van de tweede hal vormt samen met het pand aan de Taxandriaweg eveneens een binnenstraat. Het binnengebied is in de loop van de jaren steeds verder bebouwd geraakt.

Exterieur

De industriehallen bestaan uit twee rechthoekige hallen die tegen elkaar zijn geplaatst. Beide hallen zijn voorzien van een schaaldak met een lichtstraat ter plaatse van de noklijn. Tegen de rechter zijde van oudste hal bevindt zich een eenlaags aanbouw met platdak. Tegen de achterzijde van de tweede hal is een aanbouw met zadeldak geplaatst. Tussen deze aanbouw en de uitbouw aan de achterzijde van industriehal 1 bevindt zich een traforuimte van een laag met plat dak.

Voorgevel

De voorgevel van industriehal 1 heeft, in tegenstelling tot de tekening uit 1951, een asymmetrische gevelindeling. Het rood/bruine metselwerk, opgetrokken in een soort van halfsteens verband, wordt aan de bovenzijde beëindigd met een 'rondlopend' overstek steunend op houten klossen. Aan

Voorgevel aan de voormalige Zomerdijkweg.

Muurtje met hekwerk voor de voorgevels van industriehal 1 en 2

de onderzijde heeft de gevel een plint van afwijkende steen met rollaag. Het metselwerk wordt boven de vensters ondersteund door een latei gecombineerd met een metselwerk rollaag. Tussen de vensters op de begane grond en de verdieping is in het metselwerk een versiering aangebracht van baksteen en crèmekleurige tegels.

De asymmetrische indeling van de gevel is ontstaan in 1954 toen de rechter entree werd vervangen door een aantal kantoren. Ten behoeve van daglicht zijn drie nieuwe vensters toegevoegd, waarbij een bestaande deur en venster zijn vervallen.

In de loop van de jaren zijn ook bij verschillende vensters kozijnen en ramen (deels) vervangen. Tot de originele vensters behoren de vensters op de begane grond aan weerszijden van de centrale middenas en de achtruitsvensters met slanke kozijnen en valraam op de verdieping links van deze as. Ook de dubbele houten deur met zijn geprofileerde gehengen en de ronde vensters met diagonale, dubbele roeden behoren tot de oorspronkelijke vensters, zowel qua materialisering als qua detaillering. Het kleine venster geheel links, naast de deur, is eveneens terug te vinden op de tekeningen uit 1951. Het betreft een vensters met een metselwerk sierlijst en een eenvoudig houten kozijn met raam en dievenijzer. De kozijnen en ramen van de overige vensters zijn in de loop van de jaren aangepast.

De voorgevel van industriehal 2 heeft een vormtaal, die sterk overeenkomt met de architectuur van industriehal 1, zowel qua materialisering als qua detaillering. Het ontwerp van deze gevel is soberder uitgevoerd dan dat van industriehal 1 door het ontbreken van de versiering in het metselwerk en door de keuze van een beperkter aantal typen vensters. Zo zijn de vensters op de begane grond gelijk aan de vensters van de verdieping. De vensters bij deze gevel zijn in de loop van de jaren slechts in beperkte mate aangepast, waardoor het beeld van de gevel uit 1959 nog goed afleesbaar is.

Voorgevel van industriehal 1. Geel omkaderd: aangepaste gevelindeling. Wit omkaderd: aangepaste ramen en raamindeling. Oranje: symmetrie-as

Voorgevel van industriehal 2. De indeling is ongewijzigd.

vensters en metselwerk ornamentiek (hal 1)

vensters industriehal 2

latei boven een van de vensters

venster (hal 1)

voorgevel met schouderstuk, aansluiting met de aanbouw (hal 1)

De deuren van industriehal 1 en 2 zijn hetzelfde uitgevoerd

Dakoverstek, op de klossen zijn onder de huidige verflaag meerdere kleurtinten zichtbaar. (hal 1)

Linker zijgevel

De linker zijgevel van het complex wordt gevormd door de zijgevel van industriehal 2. Deze metselwerk gevel, opgetrokken in dezelfde steen als de voorgevel, bestaat uit muurdammen en spaarvelden. Zowel de muurdammen als de spaarvelden hebben een qua steen afwijkende plint met rollaag. De muurdammen zijn onderdeel van de constructie en voeren de krachten van de gelamineerde liggers naar de onderliggende fundering. De spaarvelden tussen deze muurdammen zijn over de volledige breedte aan de bovenzijde voorzien van een venster met stalen kozijnen. Boven de vensters is een rollaag aangebracht. Aan de onderzijde van het vensters bevindt zich een keramiek raamdorpel. Aan de onderzijde is het spaarveld 'gevuld' met metselwerk in halfsteens verband. Een van de spaarvelden heeft onder het venster een deur. Op twee plaatsen is de indeling van het spaarveld en het bijbehorende venster in de loop van de jaren aangepast. Hierbij is het venster in de breedte ingekort en is een dubbele houten deur geplaatst. Een deel van het spaarveld is hierbij opgevuld met een afwijkende steen.

Achtergevel

De achtergevel bestaat uit meerdere delen. De achtergevel van industriehal 1 is 1961 gebouwd. Hierbij zijn, volgens de tekening, twee deuren hergebruikt uit de bestaande, afgebroken achtergevel. De in 1961 gebouwde gevel is in dezelfde stijl uitgevoerd als de voorgevel, waarbij echter gekozen is voor een sterk versoberde variant. Bij deze verbouwing is ook de aanbouw tegen de rechter zijgevel aan de achterzijde verlengd.

De achtergevel van industriehal 2 wordt gevormd door de uitbouw uit 1977 tegen deze hal. Bij de bouw van deze aanbouw is de bestaande gevel van industriehal 2 opgehoogd, waardoor er een rand is ontstaan die boven het dak uitkomt.

De zijgevel van industriehal 2 en de aanbouw tegen de achterzijde vormen de linker zijgevel. Geel kader: aanpassing van de gevelindeling.

Oorspronkelijke gevelindeling en venster met stalen ramen.

Op de foto de verhoging van het dak van de achtergevel.

De achterzijde van industriehal 1 is in 1966 verlengd.

Aansluiting voorgevel met schouderstuk, zijgevel en goot.

De achtergevel van de aanbouw achter industriehal 2.

Rechter zijgevel

De rechter zijgevel van het complex wordt gevormd door de 1 laags zijgevel van de aanbouw tegen industriehal 1. Deze metselwerk gevel is opgetrokken in dezelfde steen als de voorgevel en ook hier is een metselwerk plint met rollaag toegepast. Het dak heeft een klein overstek met houten gootklossen.

Bij de verbouwing in 1954 is de gevelindeling gewijzigd ten behoeve van meer daglicht in de achterliggende kantoren. Hierbij is gekozen voor een staand venster met een vierdeling. Tot de originele vensters behoort de entreedeur met bovenlicht en dievenijzers en de kleine hoge vensters met toog boven de vensters.

Draagconstructie

De beide industriehallen met schaaldak hebben een draagconstructie van gelamineerde spanten met stalen trekstangen. Deze spanten rusten op metselwerk muurdammen/ penanten in de gevel. De gordingen en de windverbanden zijn eveneens van hout.

De gelamineerde spanten zijn van het type/ merk Nemaho. Deze afkorting staat voor de (Eerste) Nederlandsche Maatschappij voor Houtconstructies (1921-2009). De Nemaho was gespecialiseerd in het maken van gelijkde houten spanten die dienden als dragende constructies van uiteenlopende gebouwen. De spanten hadden vaak enorme afmetingen. Het transport ervan was spectaculair en geschiedde onder ruime publieke aandacht. Het bedrijf exporteerde zijn spanten vanaf 1935 over de hele wereld.

Interieur

Industriehal 1 heeft een rechthoekige plattegrond met aan de achterzijde een aantal, van de grote open ruimte, afgesloten ruimtes. Door de grote overspanning van de gelamineerde spanten is de plattegrond vrij van kolommen of andere obstakels. De vloer is voorzien van basalttegels. In het dak bevindt zich een grote lichtstraat. Tegen de voorgevel bevindt zich de kantoorruimte, zoals gemaakt in 1958.

De rechter zijgevel wordt gevormd door de zijgevel van de aanbouw tegen industriehal 1.

Detail opname van de entree en de naast gelegen kleinere vensters met ingemetselde toog boven het venster.

De toegang tot deze hal is via de aanbouw. Deze aanbouw is aan de voorzijde voorzien van kantoren, die ontsloten worden via een gang. Aan de ander zijde van de entree bevinden zich ruimtes die tijdens de opname niet toegankelijk waren.

Industriehal 2 heeft eveneens een rechthoekige plattegrond, die breder is dan de naastgelegen hal. Hierdoor was een nog grotere overspanning noodzakelijk. Het interieur van industriehal 2 heeft een vrije plattegrond.

Tegen de voorgevel is ook in deze hal een verdieping gebouwd. Deze hal heeft behalve een lichtstraat in het midden van het dak ook nog een lichtstraat ter plaatse van de beide zijgevels.

6.3 Kernwaarden

- Schaaldaken met bijbehorende constructie van gelamineerde spanten;
- Zijgevels met dragende penanten en spaarvelden;
- Vrije plattegrond zonder kolommen;
- Contrast tussen voorzijde - achterkant. Voorzijde gericht naar de Zomerdijksestoep, representatief, symmetrisch van opzet, gericht op klanten en voorzien van een "voortuin" met hek en muurtje. Achterzijde ligt aan een binnenstraat, gericht op toeleveranciers, etc.
- Onderdeel van de ontwikkeling van het industriegebied.

Het interieur van industriehal 1 met in het schaaldak een lichtstraat.

De houten Nemahospanten met trekstangen rusten op de metselwerk penanten

Ook de windverbanden en gordingen zijn uitgevoerd in hout.

De voormalige gevel tussen industriehal 1 en 2 is dichtgezet met roldeuren. Boven deze deuren zijn nog sporen zichtbaar van de dichtgezette vensters in deze gevel, gezien vanuit hal 1.

In de rechter zijgevel van industriehal 1 bevinden zich hoog geplaatste langwerpige vensters.

De vloer met basalttegels (hal 1).

De gang met kantoren in de aanbouw tegen de rechter zijgevel van industriehal 1.

De entree gezien van binnenuit (hal 1).

De verdieping aan de voorzijde van hal 2.

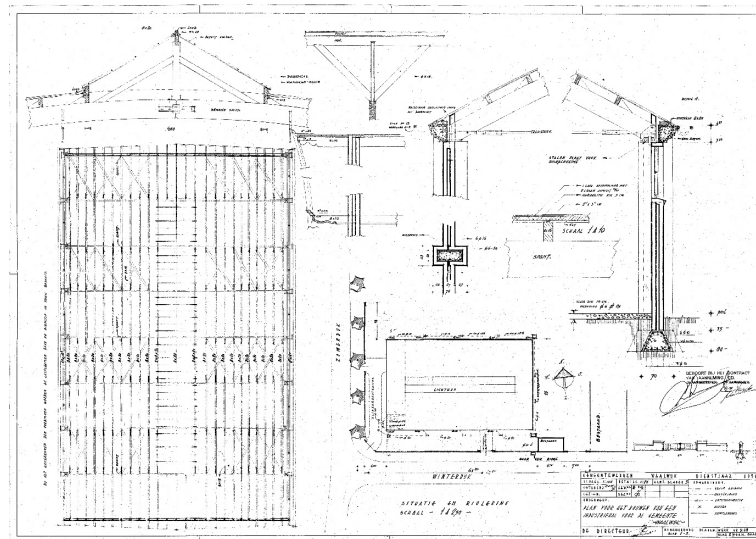
Het interieur van industriehal 2 gezien vanaf de voorzijde van de hal.

De verdieping wordt ondersteund door slanke metalen kolommen die in 1959 zijn geleverd en geplaatst door de stalen veren industrie. (hal 2)

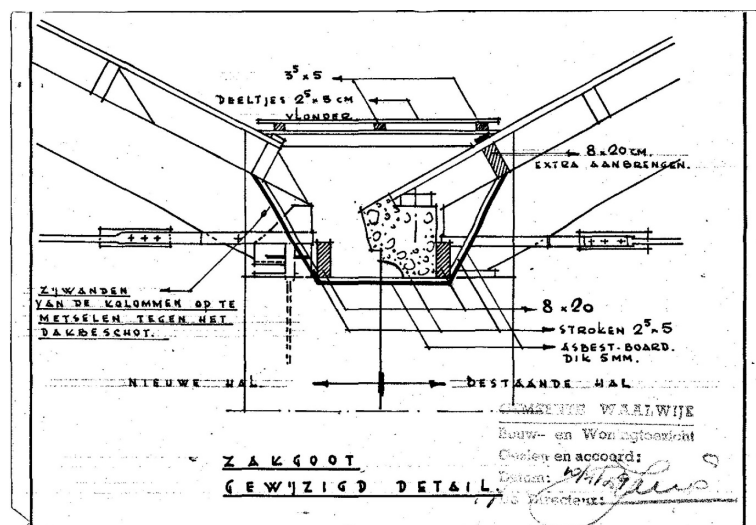
De deur in de voorgevel gezien van binnenuit. (hal 2)

Tekening constructie industriehal 1, 1951

Zakgoot tussen de industriehallen.

Detailtekening zakgoot, 1959 (bron: SALHA)

Aansluiting spant en kolom. Op de kolom ligt de zakgoot tussen de industriehallen.

De lichtstraat in industriehal 2 is, vanwege de koppel-/ verbindingsstukken in het midden, anders geconstrueerd dan die in hal 1.

7. Fabrieksgebouw Taxandriaweg 2

7.1 Bouwgeschiedenis

Voor het ontwerp van het pand bestaan er in het archief twee verschillende tekeningensets mét stempel van de gemeente Waalwijk. De eerste set, gestempeld door de gemeente op dec '56, betreft een eenlaags pand. De tweede set, gestempeld op 7.1.'57, betreft een eenlaags volume met aan de straatzijde over de gehele breedte een opbouw. De vergunning is aangevraagd voor de Nederlandse Stalen Veren Industrie van Gent en Co N.V. Gerolanda te Waalwijk. Deze stalen veren industrie zal uiteindelijk meerdere panden in dit gebied in gebruik nemen, zoals onder andere de naast gelegen industriehallen met schaaldaken.

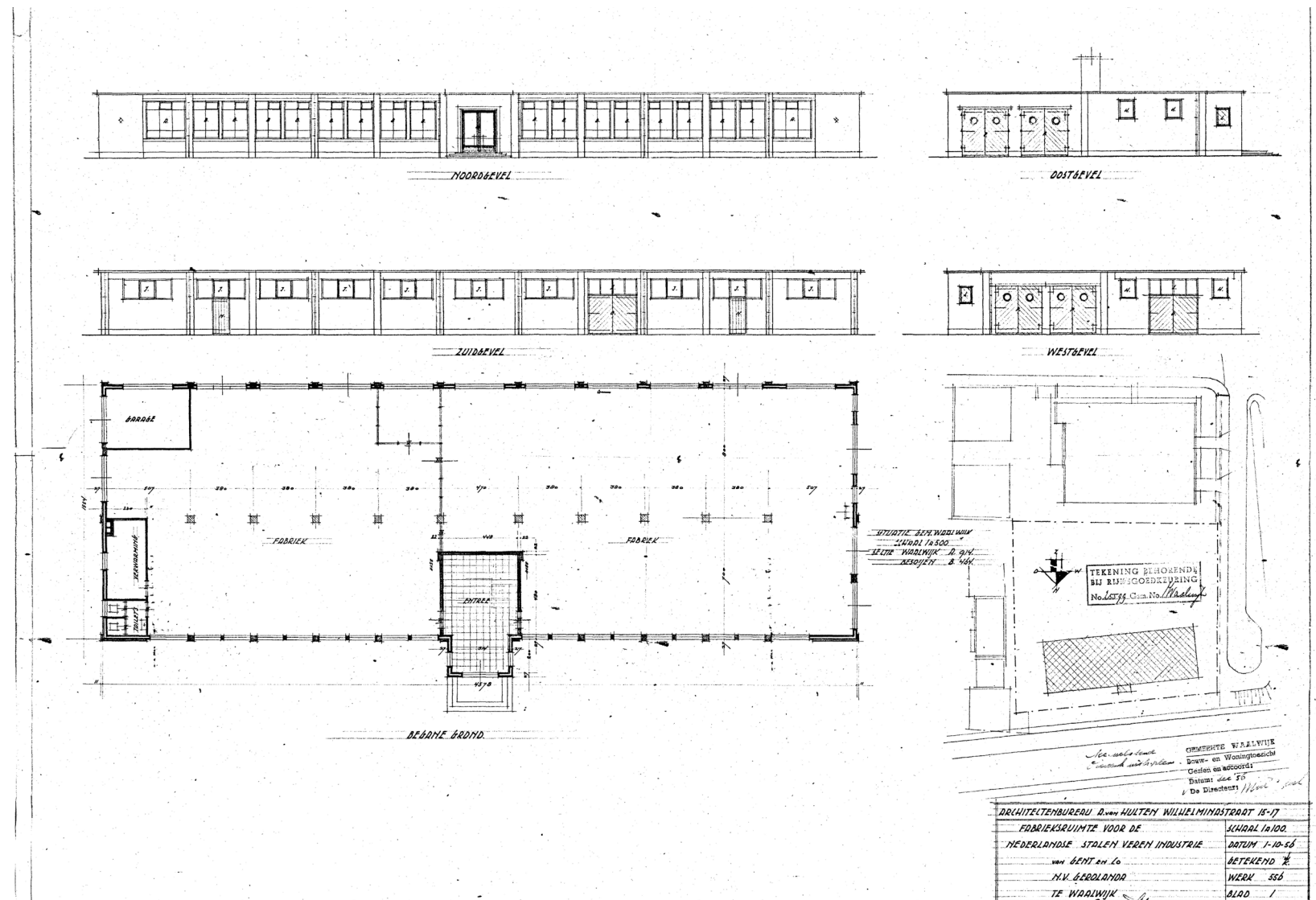
In 1961 is ook de andere zijde van het gebouw over de gehele breedte voorzien van een opbouw. Daarbij is qua architectuur, materialisering en detaillering voort ontworpen op de al aanwezige bebouwing.

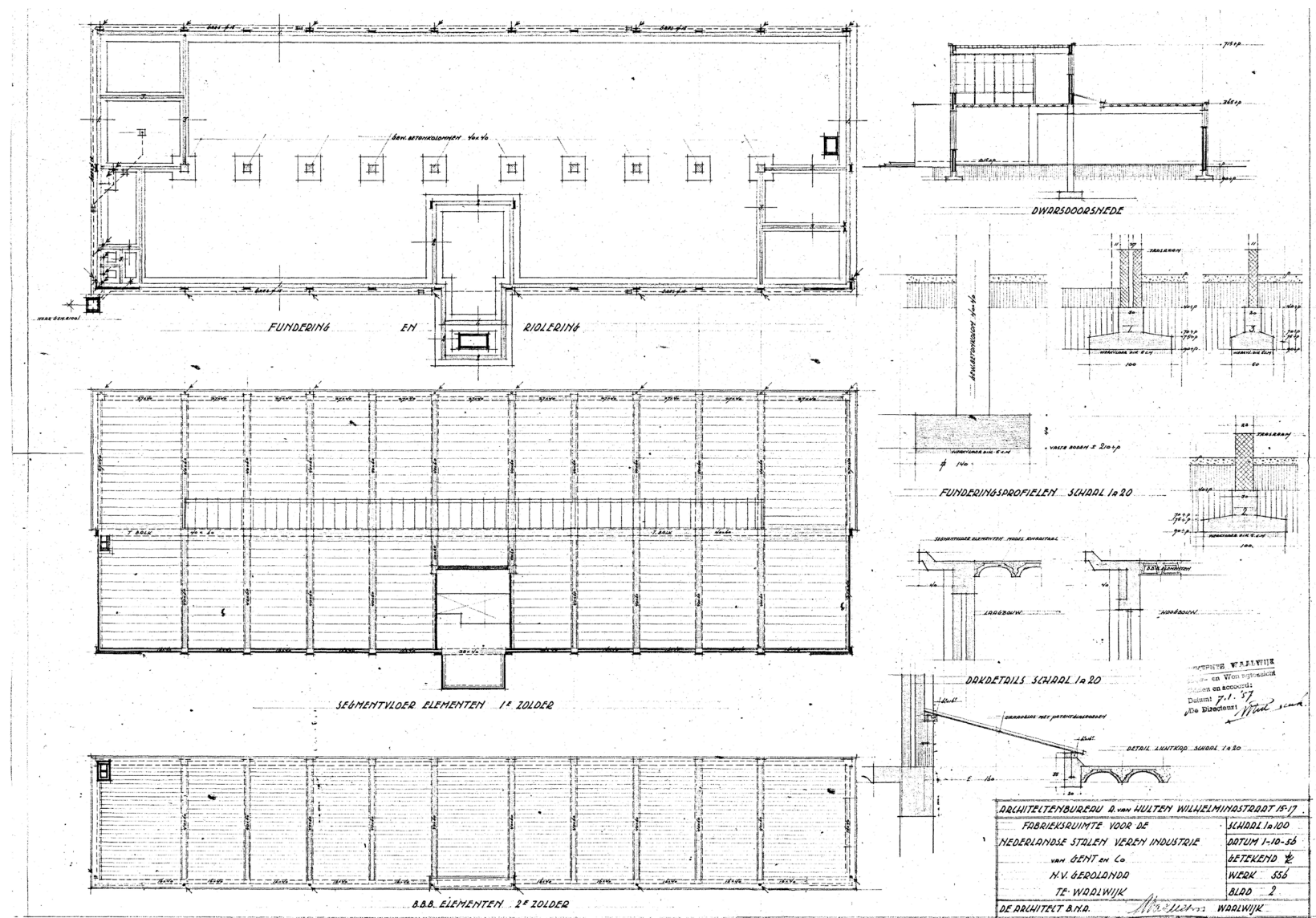
Foto 1966 (bron: SALHA)

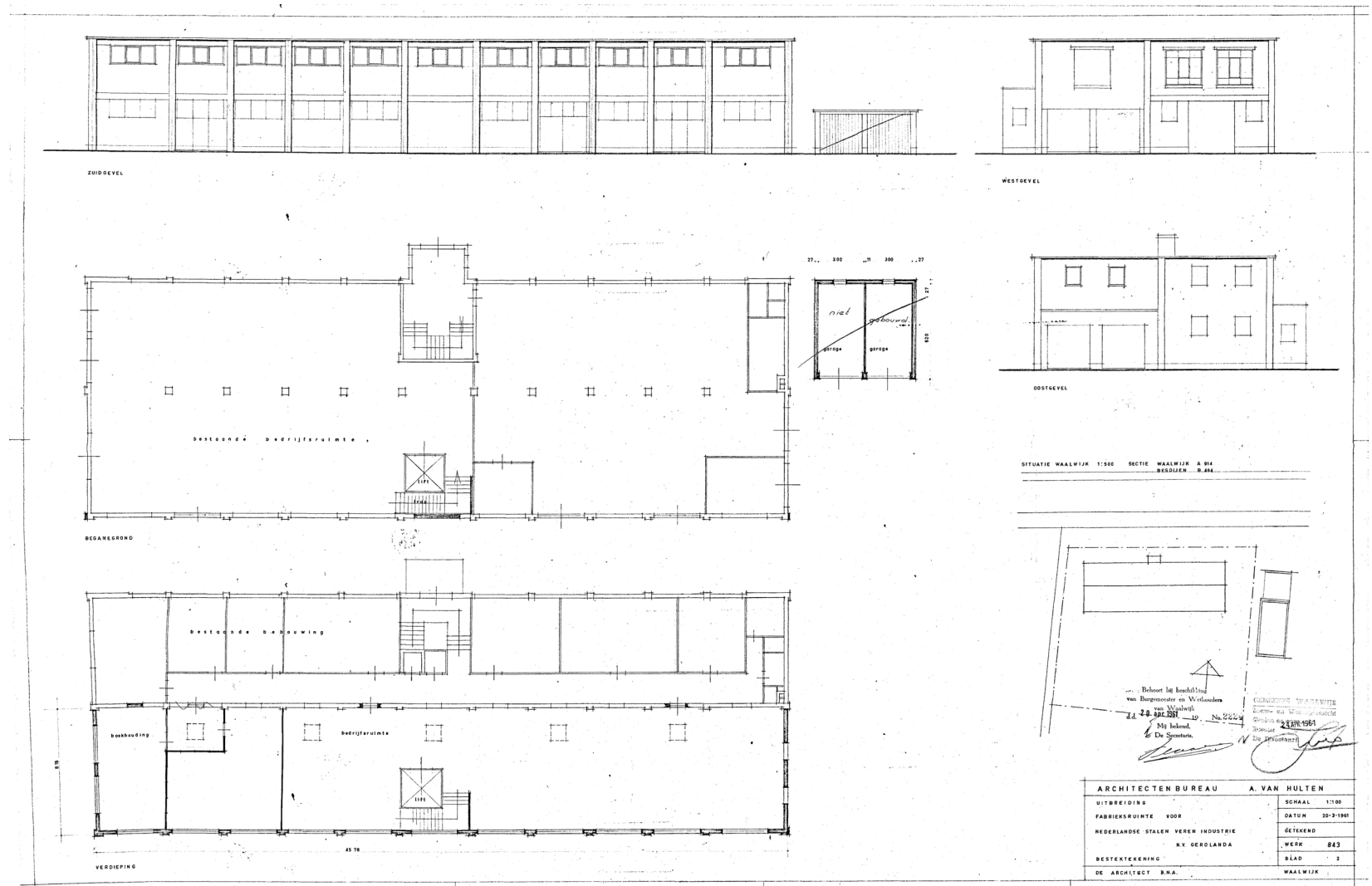
Foto 2020

Tekening voor de aanvraag van een eenlaags pand; dec 1956 (bron: SALHA)

Op 7.1.1957 is de tekening voor de aangepaste aanvraag met verdieping goedgekeurd. (bron: SALHA)

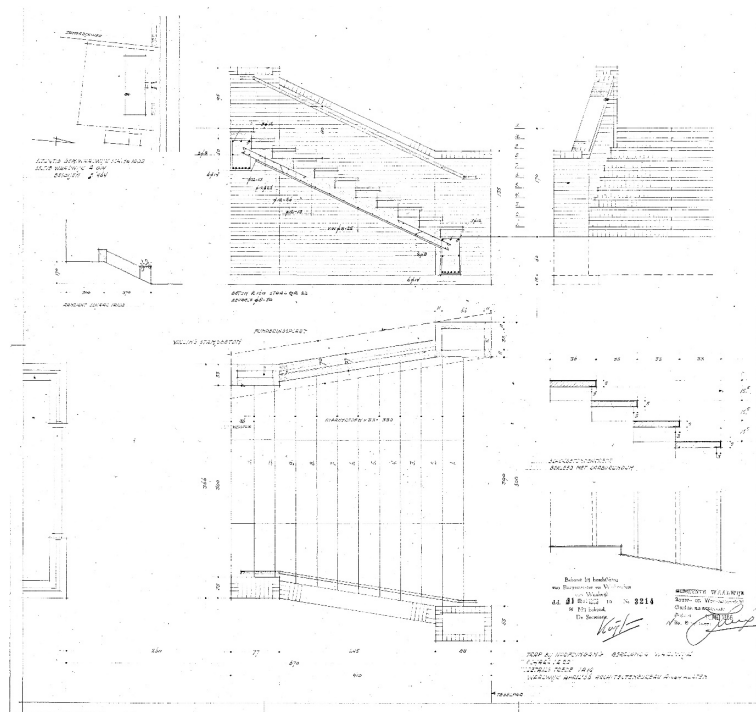

Tekening uit 1961 behorende bij de aanvraag voor de dakopbouw. (bron: SALHA)

7.2 Beschrijving en analyse fabrieksgebouw

Situering

Het pand staat op een terrein met meerdere industriële panden. De voorzijde is gesitueerd richting de Taxandriaweg, die lager is gelegen dan het industrieterrein. Door middel van een trap, gebouwd in 1966, is de entree met de lager gelegen Taxandriaweg verbonden. De rechter zijgevel is gesitueerd op de Zomerdijksestoeep. Echter de bouwmasa van het fabrieksgebouw volgt de Taxandriaweg en is gedraaid ten opzichte van de overige panden in het gebied. De achtergevel vormt samen met de zijgevel van de industriehallen een binnengebied. Dit gebied is in de loop van de jaren steeds verder bebouwd geraakt.

Tekening van de trap, 1966. (bron: SALHA)

Voorgevel aan de Taxandriaweg.

Hoofdentree met entreetrap (1966)

Exterieur

De fabrieksruiimte bestaat uit een tweelaags bebouwing met platdak. Aan de zijde van de Taxandriaweg bevindt zich tegen het midden van de gevel een kleine aanbouw met daarvoor een trap. Deze elementen vormen samen het accent voor de centraal gelegen entree van het pand. Het rood/bruine metselwerk is opgetrokken in halfsteensverband. Aan de bovenzijde is het gebouw voorzien van een licht geprofileerde daklijst.

Voorgevel

De voorgevel van het pand aan de Taxandriaweg 2 heeft een symmetrische indeling met centraal in het midden een accent voor de entree. De tweelaags gevel is opgebouwd uit smalle muurdammen met daartussen spaarvelden, beide lopen door over de beide lagen van het gebouw. De stalen vensters in de spaarvelden vormen per twee een paar met daarboven een betonnen latei. De beide buitenste spaarvelden en muurdammen zijn afwijkend qua maat en invulling, maar hebben eenzelfde materialisering en detaillering.

Rechter zijgevel

De rechter zijgevel van het pand heeft een asymmetrische gevel. De gevel is in twee fasen tot stand gekomen. In het oorspronkelijke deel zijn elementen gebruikt, die ook in de voorgevel terugkomen en die zichtbaar zijn op de tekening uit 1956/ 1957.

Vensters in de voorgevel.

Rechter zijgevel

Achtergevel (zuidgevel)

De achtergevel is, gelijk aan de voorgevel, opgebouwd uit smalle muurdammen met daartussen spaarvelden, beide lopen door over de beide lagen van het gebouw. In tegenstelling tot de voorgevel zijn hier de betonnen lateien boven de vensters van de begane grond zwaarder uitgevoerd. Deze lateien vormden de constructie voor het voormalige dak. Deze rand is eveneens zichtbaar in de linker en rechter zijgevel.

De stalen vensters in de spaarvelden, zijn smaller uitgevoerd dan de breedte van de spaarvelden, maar hebben eenzelfde materialisering en detaillering als de vensters in de overige gevels. Op een aantal plaatsen is de indeling van vensters en deuren in de loop van de jaren aangepast.

Linker zijgevel (oost)

De linker zijgevel van het pand heeft eveneens een asymmetrische gevel. De gevel is, gelijk aan de rechter zijgevel en de achtergevel, in twee fasen tot stand gekomen. De huidige vensters van het oorspronkelijke deel zijn eveneens zichtbaar op de tekening uit 1956. De dikke latei vormt ook hier de scheiding tussen bouwdeel uit 1957 en de opbouw uit 1961.

Draagconstructie

De constructie van het pand betreft een betonconstructie met in het werk gestorte gewapende betonnen kolommen en balken. De betonnen balken zijn opgelegd op de muurdammen in de voor en achtergevel. De eerste verdiepingvloer bestaat uit segmentvloer elementen van het model kwaaitaal. Een kwaaitaalvloer is een prefabvloer van gewapend beton. De vloerdelen werden in Nederland veel toegepast tussen 1965 en 1983. De vloerdelen werden gemaakt door de firma Kwaaitaal uit Rotterdam. Het dak van de verdieping bestaat uit B.B.B. elementen, zowel het nieuwere deel uit 1961 als het oudere deel uit 1957.

Achtergevel, in het midden ontbreekt een vensterstrook, daarachter was een trap en lift.

Linker zijgevel.

Geïntegreerd daklicht in het daksysteem.

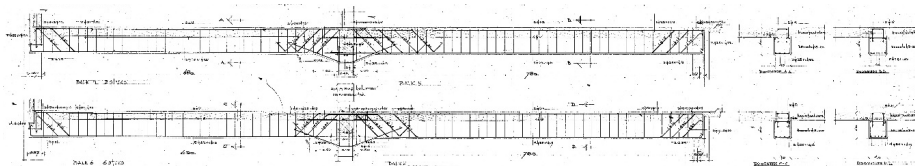
Interieur

Het interieur van het pand wordt gekenmerkt door de op de meeste plaatsen in het zicht gelaten betonconstructie. Het pand heeft op de begane grond een rechthoekige plattegrond. Parallel aan de voorgevel bevindt zich in het midden van de plattegrond een rij kolommen. Op een aantal plaatsen is door middel van lichte scheidingswanden een ruimte afgezonderd. Achter de hoofentree is, centraal gelegen, de trap naar de verdieping gesitueerd. Het betreft een in het werk gestorte betonnen trap met hardstenen treden. De metalen balustrade heeft een eenvoudige versiering en een houten leuning.

Op de verdieping heeft het pand een langwerpige plattegrond met, boven de kolommen op de begane grond, de voormalige buitengevel. Ook op deze verdieping is door middel van lichte scheidingswanden (waarvan enkele oorspronkelijk) een indeling gecreëerd.

7.3 Kernwaarden

- Contrast tussen voorzijde - achterkant. Voorzijde gericht naar de straat, representatieve gevel, symmetrisch van opzet, ornamenten, gericht op klant. Achterzijde gericht op binnenstraat, gericht op toeleveranciers.
- Betonconstructie (inclusief bijbehorende trap in ontvangsthall);
- Oriëntatie op Taxandriaweg;
- Gevels met dragende penanten en spaarvelden;
- Onderdeel van de ontwikkeling van het industriegebied.

Uitsnede uit bouwtekening, 1957 (bron: SALHA)

De betonconstructie met de verdiepingsvloer van segmentvloer elementen.

De voormalige buitengevel is na de verbouwing van 1961 een binnenwand geworden.

Kluisdeur op de verdieping.

Originele scheidingswand op de verdieping.

Trap met hardstenen treden.

8. Transformatiekader

Structuren

Het havenhoofd is van cruciaal belang voor de betekenis van het gebied. Elementen die de betekenis als havenhoofd (voormalig water en kade) afleesbaar maken hebben een hoge monumentwaarde. Bij de transformatie is het van belang dat deze elementen behouden blijven en dat het havenhoofd weer gaat functioneren als hart van het gebied.

De Zomerdijkweg is van cruciaal belang voor de afleesbaarheid van het slagenlandschap en heeft daarom een hoge monumentwaarde. Hetzelfde geldt voor de richting van de haven, Hugo de Grootstraat, verkaveling, de rooilijnen van de gebouwen in het gebied en de voormalige grens tussen Waalwijk en Besoyen. Bij transformatie en herstructurering van het gebied is het van belang dat het resterende deel van de Zomerdijkweg en de overige lijnen van het slagenlandschap gerespecteerd worden.

De Winterdijk en de onderbreking ter plaatse van de haven, is van cruciaal belang voor de betekenis van het gebied en heeft daarom een hoge waarde. Bij transformatie zou deze structuur herkenbaar moeten blijven.

Bebouwing kleine korrel

In de 19e eeuw verschijnen er rondom de haven kleinschalige, veelal houten pakhuizen. Van dit type pakhuizen resteert slechts een in steen uitgevoerde variant; het witte pand van de Gedempte Haven 4. De pakhuizen uit deze tijd kenmerkten zich door de kleine korrel, een eenlaags bebouwing met zadeldak haaks op de haven en een functionele architectuur. Het pand aan de Gedempte Haven 4 is van cruciaal belang voor de betekenis van het gebied als voormalige haven en heeft daarom een hoge monumentwaarde.

In het gebied staat één woning, dat is Gedempte Haven 6 dat in 1928 is gebouwd voor de heer G. Millenaar, agent bij Rederij Arie Smits S.S. Thor. Het vrijstaande woonhuis is van belang voor de betekenis van het gebied als voormalige haven en heeft daarom een positieve monumentwaarde.

Bebouwing middelgrote korrel

Wanneer de bedrijvigheid verder ontwikkelt rond 1900, ontstaan er pakhuizen van een groter formaat. In het plangebied is het pand van de Gedempte Haven 1 hiervan een voorbeeld, maar ook een aantal van de panden aan de andere zijde van de Dijkstraat. De panden uit deze tijd kenmerken zich door de middelgrote korrel, een meerlaags bebouwing met nokrichting haaks op de haven en een functionele, maar rijkere architectuur. Het pand aan de Gedempte Haven 1 is van cruciaal belang voor de betekenis van het gebied als voormalige haven en heeft daarom een hoge monumentwaarde.

Bebouwing grote korrel

In de jaren '50 en '60 ontstaat er achter de panden aan de Gedempte Haven een nieuw industriegebied om de bedrijvigheid van die tijd te kunnen huisvesten. De panden uit deze tijd hebben in tegenstelling tot de pakhuizen een meer industrieel karakter en de korrelgrootte is flink opgeschaald. Het scheepvaartverkeer heeft inmiddels (grotendeels) plaatsgemaakt voor vervoer over de weg; de panden uit deze tijd zijn dan ook georiënteerd op de Zomerdijkweg en niet meer op de haven. De meest zuidelijke industriehal is als eerste gebouwd, van hieruit ontwikkelt het industriegebied zich verder. Het pand heeft een functionele, maar rijke architectuur. De bouwmasse van de oudste industriehal is van cruciaal belang voor de ontwikkeling van het industriegebied en heeft daarom een hoge monumentwaarde, de aanbouw aan de rechter zijde is van minder groot belang en heeft daarom een positieve monumentwaarde. Latere aanbouwen aan de achterzijde hebben een indifferente monumentwaarde. Kenmerkend is de ruimte tussen de achterzijden van dit pand en dat van Gedempte Haven 1.

Industriehal 2 is een uitbreiding en een sobere kopie van industriehal 1. Samen versterken ze de betekenis van de schaalvergroting. De hal is van belang voor de betekenis van het havengebied en voor de stedenbouwkundige structuur en krijgt daarom een positieve monument waarde. Latere aanbouwen hebben een indifferente waarde.

Het fabrieksgebouw Taxandriaweg 2 is georiënteerd op de parallelweg van de Maasroute. De Maasroute is een krachtige structuur die een nieuwe richting heeft gegeven aan de morfologie binnen het gebied, waarbij de bouwmassa's niet meer vanzelfsprekend de lijnen van het slagenlandschap maar van de Maasroute volgen. Het fabrieksgebouw is daar een vroeg voorbeeld van. Het fabrieksgebouw is van belang voor de betekenis van het havengebied en voor de stedenbouwkundige structuur, het heeft daarom een positieve monumentwaarde. Kenmerkend is de wigvormige tussenruimte tussen het fabrieksgebouw en de industriehal 2. De latere bedrijfspanen rond het havenhoofd zijn van weinig belang voor de betekenis van de haven en hebben om deze reden een indifferente waarde.

Binnendijkse bebouwing

Het gebouw achter de Winterdijk maakt onderdeel uit van het Leefdaelhof en dateert uit 1980. Op deze locatie heeft altijd bebouwing gestaan, dit waren dijkwoningen die georiënteerd waren op de haven. Het huidige gebouw is van belang vanwege de locatie tussen de Hervormde Kerk en de haven en vanwege de bescheiden schaal waarbij het uitzicht op de kerk vanaf de haven zichtbaar blijft. De locatie van de bebouwing is van cruciaal belang, maar de bebouwing zelf niet, het gebouw heeft daarom een positieve monumentwaarde.

De Hervormde Kerk, of de Kerk aan de Haven, domineert in het aanzicht vanaf de haven. Deze zichtlijn naar de kerk is van cruciaal belang en heeft een hoge monumentwaarde.

Waardering

- Hoge monumentwaarde
- Positieve monumentwaarde
- Indifferente monumentwaarde

Zomerdijkweg

Winterdijk

Havenkade met keienbestrating

plangebied

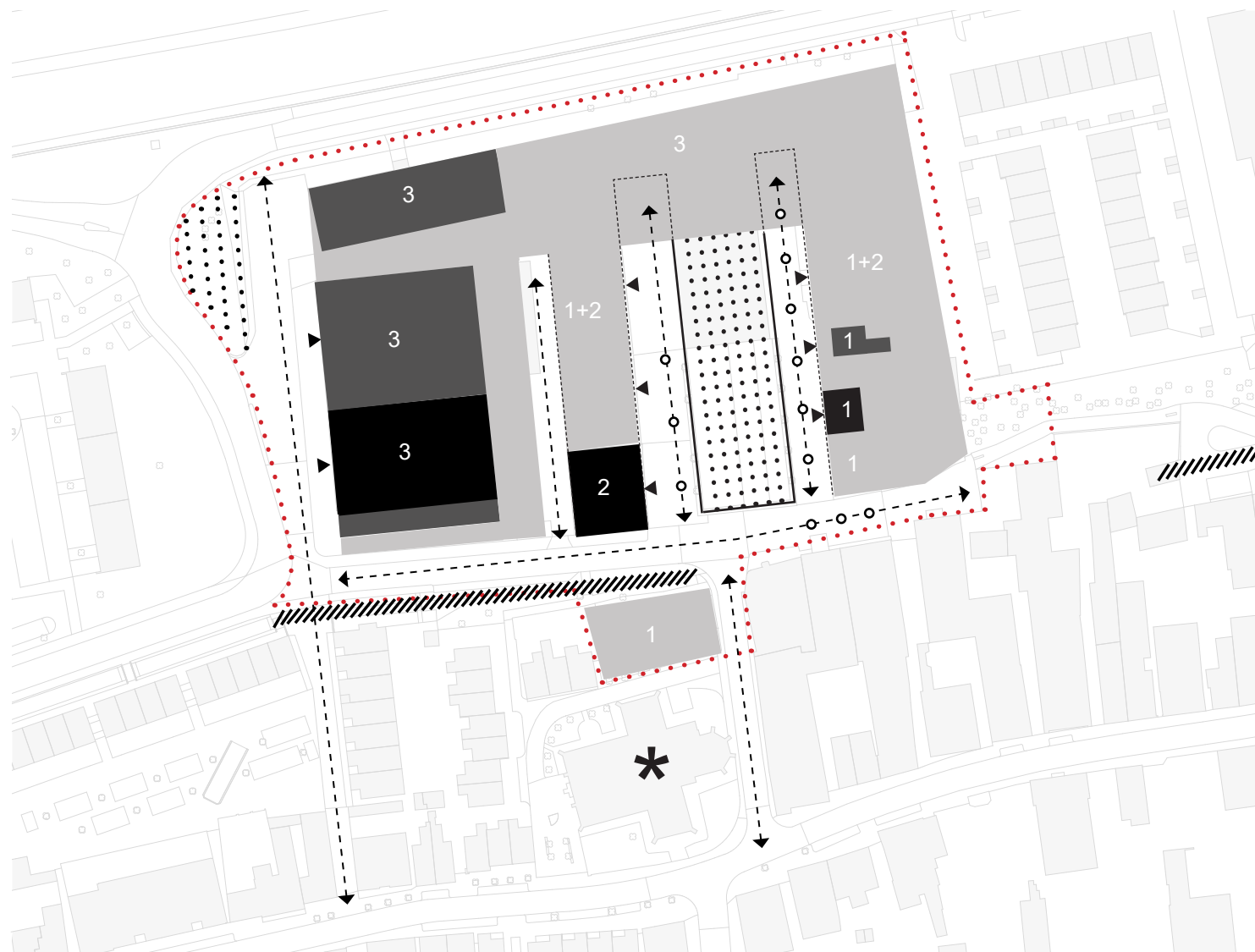
Transformatiekader

- geringe transformieruimte
- ruimte voor transformatie
- ruimte voor nieuwbouw

- 1 kleine korrel (ruimte voor doorsteken, zadeldaken haaks op de haven)
- 2 middelgrote korrel (ruimte voor doorsteken, zadeldaken haaks op de haven)
- 3 grote korrel (aansluiten op woonbuurten ten oosten en westen van het plangebied)

- vrij indeelbare openbare ruimte (laag, aantrekkelijk, refererend naar haven, kleine objecten mogelijk)

- orientatie
- vrije route
- vrije route met behoud keibestrating
- Winterdijk
- behoud zichtlijn naar kerktoeren
- plangebied

9. Verantwoording

Literatuur

- Antea Group Archeologie, Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. boringen Gedempte Haven Waalwijk, rapport 2016/54
- Didden, J., Swarts, M., Waalwijk tussen oorlog en welvaart, de jaren 1946-1964 in beeld gebracht.
- Cultuurhistorische inventarisatie van Noord-Brabant. MIP gemeente Waalwijk, Den Bosch 1994
- Vercauteren, F., Gemeente en gemeenschap: Waalwijks Nederlands Hervormde Kerk aan de haven in de loop der eeuwen, Waalwijk 2007
- Liempt, Ad J. van, Dam- en dijkhuizen, Rosmalen 2016
- Liempt, Ad J. van, Dammen en mijnen, Rosmalen 2013, 2018 (uitgave als pdf)
- Strootman Landschapsarchitecten, Lange lijnen in een gelaagd land, beheers en ontwikkelingsperspectief voor De Langstraat, Amsterdam 2003
- Zo was het vroeger, aan de haven, De Klopkei 33-1, art nr 091
- Van 't Marcktschip tot Dijk 12, De Klopkei 35-2, art nr 000
- Geschiedenis van de firma Teurlings, De Klopkei 39-4, art nr 000
- Herbergen en logementen aan de haven, De Klopkei 41-2, art nr 172
- In de schuilkelders, De Klopkei 43-3, art 193

Websites

- Beeldbank Streek Archief Langstraat Heusden Altena (SALHA)
- Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Kadaster Archief Viewer
- www.topotijdreis.nl
- www.delpher.nl
- www.gahetna.nl

Beeldverantwoording.

De foto's zijn gemaakt door Lotte Zaaijer en Marieke van den Dungen, tenzij anders vermeld. De situatietekening is aangeleverd door gemeente Waalwijk.